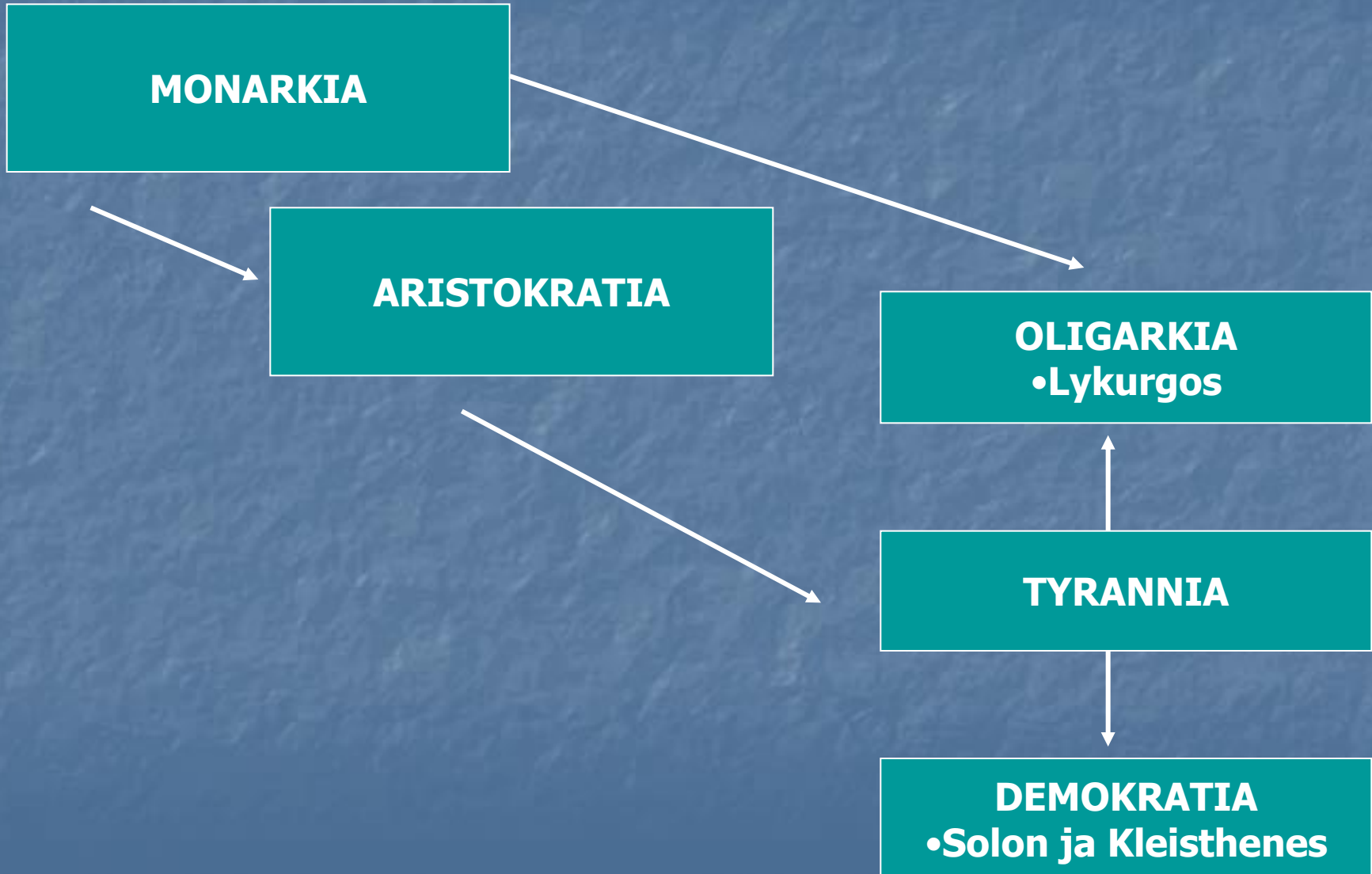

KREIKAN JA ROOMAN KULTTUURIT

1. **HALLINTO**
2. **USKONTO**
3. **TAIDE; kuvanveisto ja maalaus**
4. **ARKKITEHTUURI**
5. **TIEDE: filosofia, luonnontiede ja oikeustiede**
6. **DRAAMA JA KIRJALLISUUS**
7. **VAPAA-AIKA (urheilu+ muu viihde)**

1. KREIKAN HALLINTOJÄRJESTELMÄN KEHITYS

Antiikin Kreikan valtiolliset järjestelmät

	monarkia kuningasvalta	aristokratia ylimysvalta	oligarkia harvainvalta	tyrannia yksinvaltius	demokratia kansanvalta
valtiota johtaa	kuningas	ylimystö	pieni joukko kansalaisia	itsevaltiias ilman kansan suostumusta	vapaat miespuoliset kansalaiset
valta perustuu	syntyperään, perittyyn valtaan	syntyperään, yhteiskunnalliseen asemaan, varallisuuteen	varallisuuteen ja/tai kyvykkyyteen	väkivallan käyttöön tai sen uhkaan	kansalaisuuteen, enemmistö- päätöksiin
esiintyi	monissa kaupunki- valtioissa	monissa kaupunki- valtioissa	esimerkiksi Spartassa	monissa kaupunki- valtioissa	400-luvulla eKr. Ateenassa

KANSANKOKOUS

- Kaikki yli 20-vuotiaat syntyperäiset asepalveluksen suorittaneet miehet saivat osallistua.
- Kaikilla oli yhtäläinen puhe- ja äänioikeus.
- Tehtävät: sääti lait, päätti sodasta ja rauhasta sekä valvoi virkamiehiä.
- Vrt. Suomen eduskunnan tehtävät nykyään.

OIKEUSLAITOS

- Valamiehiä oli 201–6 000.
- Valamiehet valittiin arvalla vuodeksi kerrallaan.
- Tuomiosta äänestettiin syyttäjän ja puolustajan puheiden perusteella ruukunsirpaleilla.

NEUVOSTO

- 500 jäsentä valittiin arvalla varakkaiden kansalaisten keskuudesta vuodeksi kerrallaan.
- Neuvosto valmisteli ja pani toimeen kansankokouksen päätökset ja valvoi virkamiehiä.

VIRKAMIEHET

1. ATEENAN JA SUOMEN HALLINTO

Strategoi

VIRKAMIEHET

ARKONTIT - 9 (ekklesia valitsi)
- Areiopagi-neuvosto
PRYTANIT - 50 (10 fylestä)

HALLITUS → voittajapuolue

- ylin toimeenpano, valmistelu

PRESIDENTTI

- suora kansanvaali

NEUVOSTO

10 alueesta (fylestä) - (500)
valmistelu ja toimeenpano
valittiin arvalla

EDUSKUNTA

200 kansanedustajaa
Päätösvalta = lakien säätäminen
Muodostaa hallituksen

KANSANKOKOUS

ekklesia
20-vuotiaat aikuiset miehet
Lainsäädäntö

YLEINEN ÄÄNIOIKEUS

18-vuotiaat suomalaiset
Päättäjien valinta
"Lainsäädäntö" – 50 000 kannattajaa

ATEENAN JA SPARTAN HALLINTO

Strategoi

VIRKAMIEHET

ARKONTIT - 9 (ekklesia valitsi)
- Areiopagi-neuvosto
PRYTANIT - 50 (10 fylestä)

KUNINKAAT (2)- sotapäälliköt

EFORIT (5) (kansankokous valitsi)
- ylin toimeenpano, valvonta

NEUVOSTO

10 alueesta (fylestä) - (500)
valmistelu ja toimeenpano
valittiin arvalla

GERUSIA =NEUVOSTO

vanhainneuvosto (60-v. miehet)
valmistelu ja toimeenpano
kansankokous valitsi 28

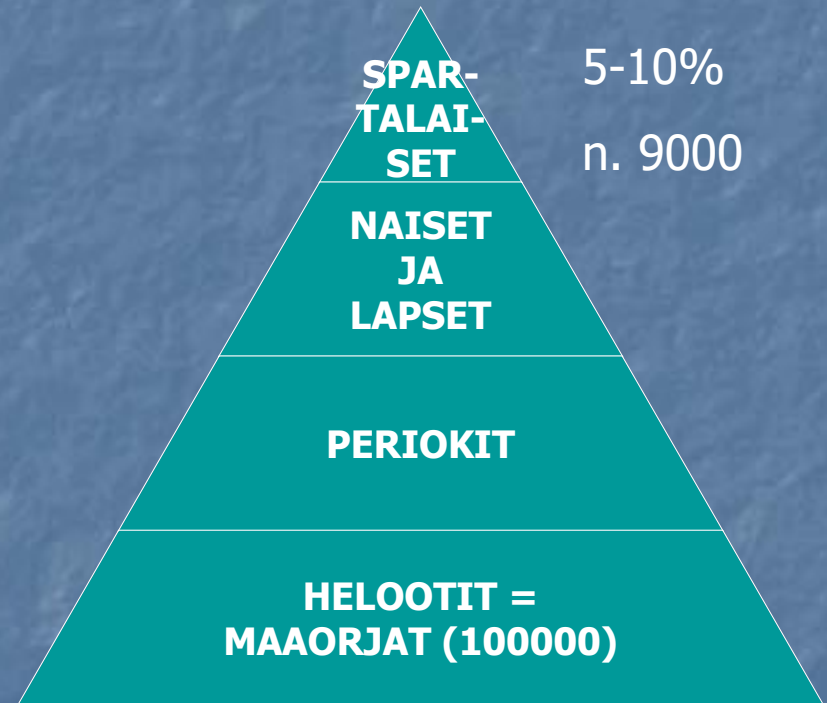
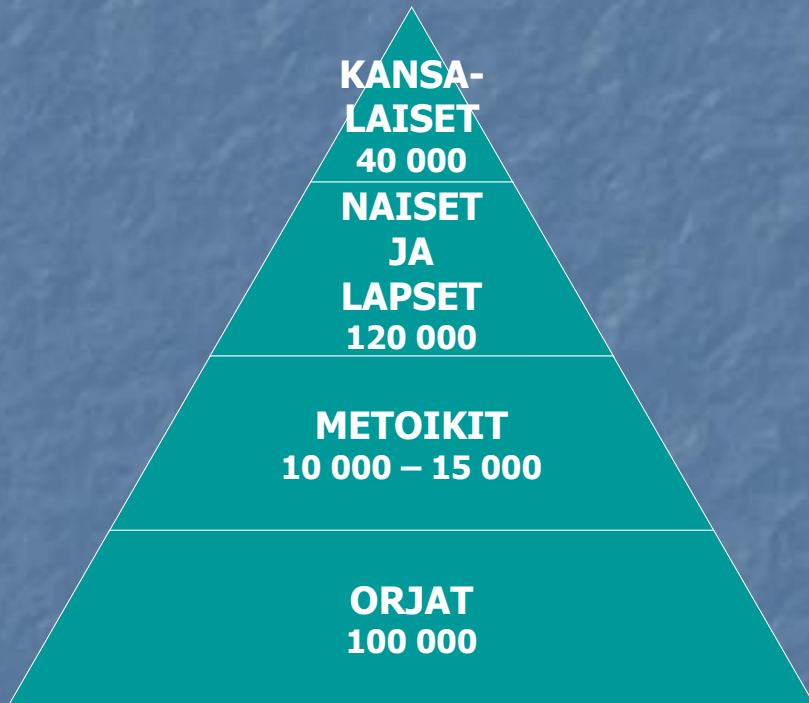
KANSANKOKOUS

ekklesia
20-vuotiaat aikuiset miehet
Lainsäädäntö

KANSANKOKOUS

30-vuotiaat spartalaismiehet
Virkamiesten valinta
"Lainsäädäntö"

1. ATEENAN JA SPARTAN VÄESTÖ

1. Poliitiikka ja oikeudenkäyttö

- Roomasta tuli jo varhain **tasavalta**.
 - Aikaa leimasi ylimystön ja kansan valtataistelu.
- Ristiriitojen hallitsemiseksi lainsäädäntöä kehitettiin
 - **oikeustiede ja kirjoitettu laki syntyivät** Roomassa.
- Rikastuneet **sotapäälliköt** kuten Julius Caesar **pyrkivät yksinvaltiaiksi**
 - tasavaltalaiset hallintoelimet menettivät valtaansa.

ETRUSKIKUNINKAIDEN AIKA
700-luvulta 500-luvulle eKr.

TASAVALLAN AIKA
500-luvulta ajanlaskun alkuun

KEISAREIDEN AIKA
ajanlaskusta 400-luvulle jKr.

1. Keisarikaudellakin Roomassa kilpailivat ja vaihtelivat tasavaltainen hallinto ja itsevaltiuden kaudet.

SENAATTI

- johtivat ulko- ja sisäpolitiikkaa
- valvoivat virkamiehiä
- patriisit eli ylimystö
- myöh. plebeijit
- nimitettiin entisistä virkamiehistä vuodeksi kerrallaan.

KANSANKOKOUS

- nimittivät virkamiehet
- lakiehdotuksia
- vapaasyntyiset Rooman kansalaiset
- myös plebeijit eli rahvas

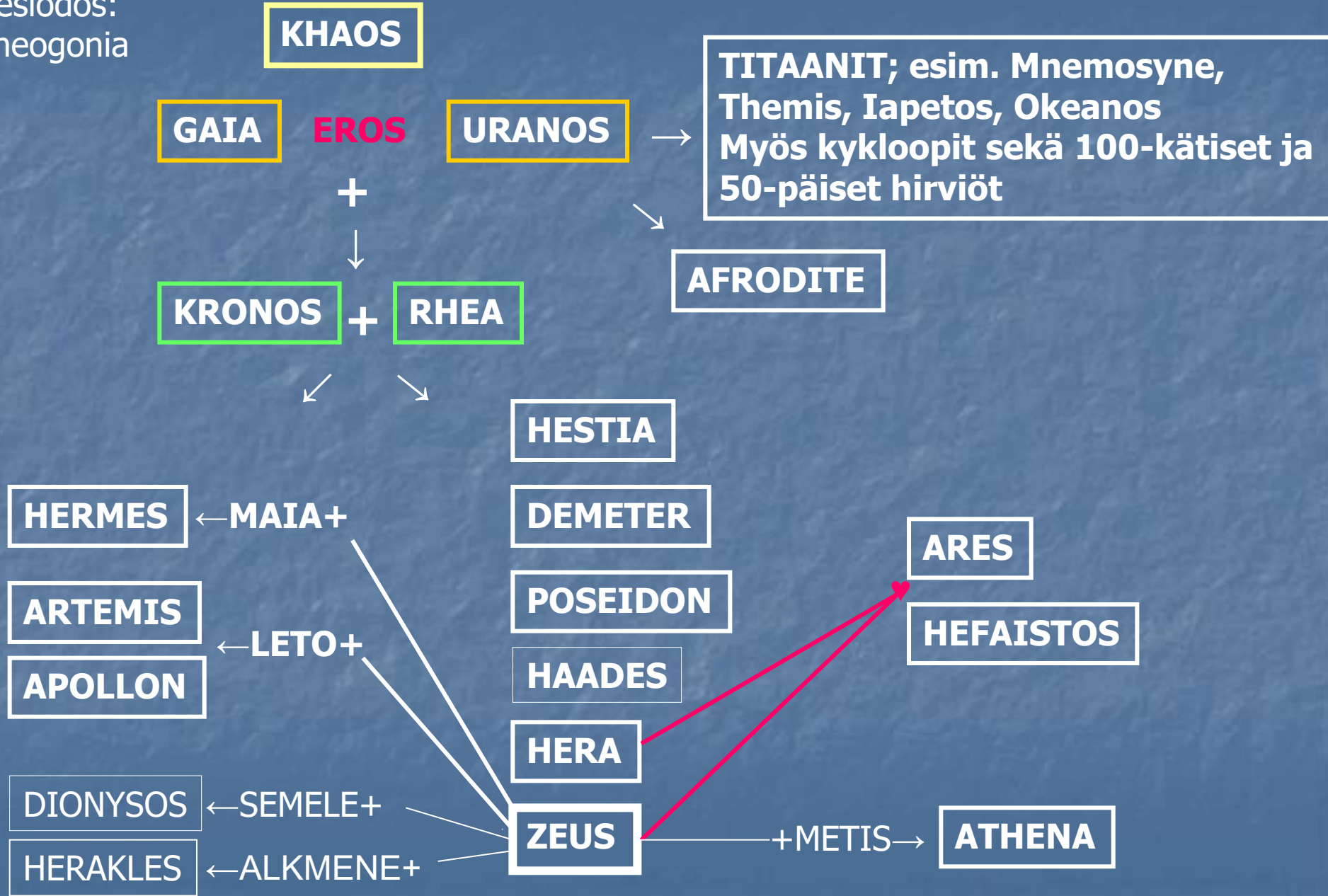
2 KONSULIA

- hätätilanteessa diktaattoreiksi
- johtivat senaatin ja kansankokouksen istuntoja

VIRKAMIEHET

2. Maailman synty ja olympolaiset jumalat

Hesiodos:
Theogonia

2. USKONTO

- Ei moraalista, ei pelastusta tai tuomiota, ei elämää kuoleman jälkeen (Haadeksen vartioima alamaailmaan kaikki), ei pyhiä kirjoja
- Selityksiä;
 - luonnonilmiöille
 - ihmisten heikkouksille (intohimot)
 - miten saavuttaa hyötyä (hyvä onni tai sato jne.)
- Ei kirkkoa, oraakkelit neuvonantajina, ennustukset/ennusmerkit, jumalten tahto → kohtalo tärkeä
- Juhlat ja uhrin - uskonto osana
- 12 olympolaista jumalaa, omat jumalat poliiksilla (+heerokset)
- animismia ja polyteismia -> jumalkultit, rituaalit, ihmisen kaltaiset
- **kentaurit**(puoliksi ihminen, puoliksi hevonen), **seireenit**(linnunvartaloineen ja naispäinen olento, viettelijätär), **titaanit**(jättiläiset), **kykloopit**(yksisilmäiset jättiläiset), **gorgot**(katseellaan kiveksi jähmettävä naishirviö), **moirat**(kohtalotar), **graiat**(noitit, gorgojen sisaria), **gratiat**(sulottaret), **nymfit**(luonnotar), **muusat**(runotar), **fuuriat**(kostotar, raivotar), **tritonit**(kalanpyrstöinen vedenhaltija), **satyyrit**(puolieläimellinen miespuolinen hedelmällisyydenhaltija), **harpyijat**(kuoleman haltiajattaria)

2. USKONTO ROOMASSA

1. Perinteiset uskomukset

- Alkuun **animismi** ja **polyteismi**
- Monilla uskomuksilla (alunperin kotoisilla) **valtiollinen rooli** (Vesta)
- **perhekeskeisyys**

2. Lainaa Kreikan mytologiasta

- Ei oppirakennelmaa/pyhiä kirjoja
- Ei koskenut moraalia
- Palveli tämänpuolista – “kriisit”
- oraakkelit = auguurit

3. Keisarinpalvonta

4. Valloitetuilta kansoilta uusia

- **itäiset rituaalit** yleisiä
- toive päästä **yhteyteen jumalan kanssa tuonpuoleisessa**
- suosituimpia Egyptin Isis-kultti, Kybelen kultti (Vähä-Aasia) ja Persian mithraismi
- myös juutalaisuus ja kristinusko

5. Kristinusko

Uskonnollisia juhlapäiviä
parhaillaan 135/vuosi

2. KREIKAN JA ROOMAN JUMALAT

Zeus (Jupiter),
father and ruler of
the Olympian gods

Poseidon (Neptune),
god of the oceans
and brother of Zeus

Ares (Mars),
god of war and
military strength

Hephaestus (Vulcan),
god of fire and
blacksmith to
the gods

Hermes (Mercury),
messenger of Zeus;
god of speedy travel

Apollo (Apollo),
god of poetry, music,
and archery

Hera (Juno),
wife and sister
of Zeus

Athena (Minerva),
goddess of wisdom,
arts, and war

Aphrodite (Venus),
goddess of love and
beauty

Artemis (Diana),
goddess of hunting
and sister of Apollo

Demeter (Ceres),
goddess of
agriculture

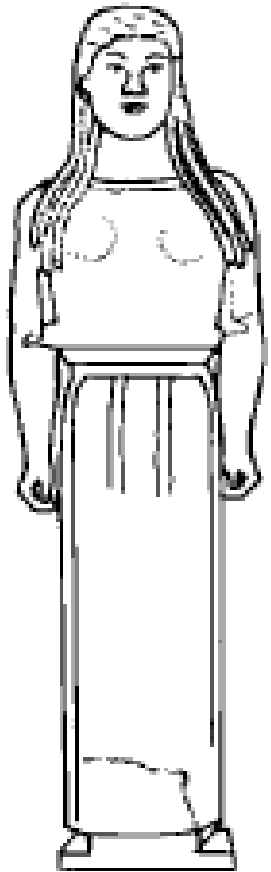
Hestia (Vesta),
goddess of the home
and the hearth

2. Kristinusko

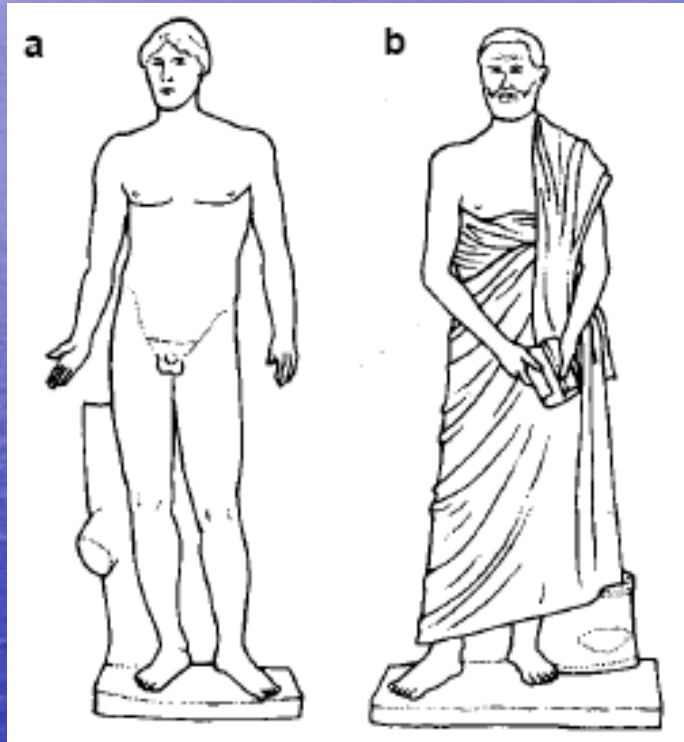

- **Yksi idän kulteista**
 - **Yksijumalisuus**
 - Paavalin ja Pietarin lähetysmatkat
 - Ensimmäiset seurakunnat pian Jeesuksen jälkeen
- **Kieltäytyminen valtion tehtävistä**
 - Yhteiskunnallinen arvo ei merkinnyt mitään
- **Erityisesti köyhien ja naisten suosiossa**
 - Lähimmäisenrakkaus, väkivallattomuus, tasa-arvo
- **Eivät palvoneet keisaria**
→ **Kristittyjen vainot;**
- Vainot lopetettiin v. 313 ja kristityille uskonvapaus (Konstantinus)
- Theodosius Suuri teki kristinuskosta valtionuskon 380-luvulla

3. Kreikkalainen kuvanveisto

Arkaainen tyyli

Klassinen tyyli

Hellenistinen tyyli

3. KUVANVEISTO

- **Arkaainen** tyyli n. 800-500 eKr.

- **Vakavaa**
- **Ihanteellisuus, jäykä asento**
- **Ilmeettömyys**, karkea verhous
- muistuttaa egyptiläisiä kuvia
- liittyi lähinnä arkkitehtuuriin (temppelit)
- **Kouros ja Kore**
- **Yli-inhimillisyys**
- **Uskonnollisuus**
 - Jumaltarut
 - Olympialaiset
 - uhrin

3. KUVANVEISTO –

Klassinen tyyli n. 500-323 eKr.

- Asennot **luonnollisempia**
- Yhä **ihannoivia**
- Anatomiset **yksityiskohdat** ja vaatetuksen kuvaaminen kehittyneempää
- Aiheena ihaillut **atleetit**
- **Hillittyä liikettä**
- Syvästi **inhimillistä**
- **Luonteeltaan** humanistista, ei enää vakavuutta
- Tunteikas tasapaino, **yksinkertainen ja jalo arvokkuus**
- Myron, Polykleitos...

Praxiteles; Hermes

Feidias; Pallas Athena

3. KUVANVEISTO

- **Hellenistinen** tyyli n. 323 –27 BC.
- Kosmopoliittista sekakulttuuria
- **Anatomisesti tarkat** ihmisfiguurit
- Hahmot **rajuissa, aktiivisissa asennoissa**
- **Liioiteltu liike ja tunne**
- Oikeita ja myyttisiä yksilöitä
- Zeuksen alttari Pergamonissa

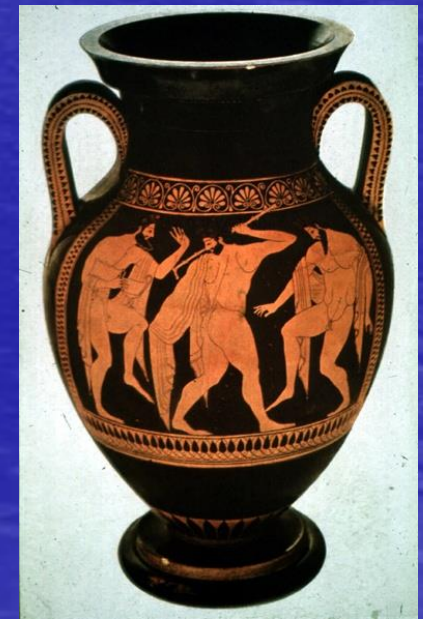
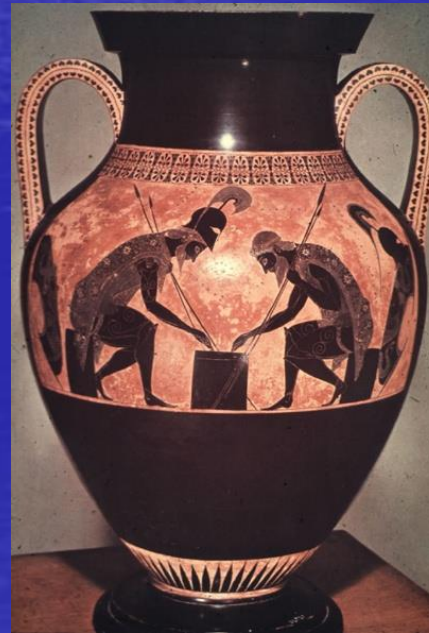

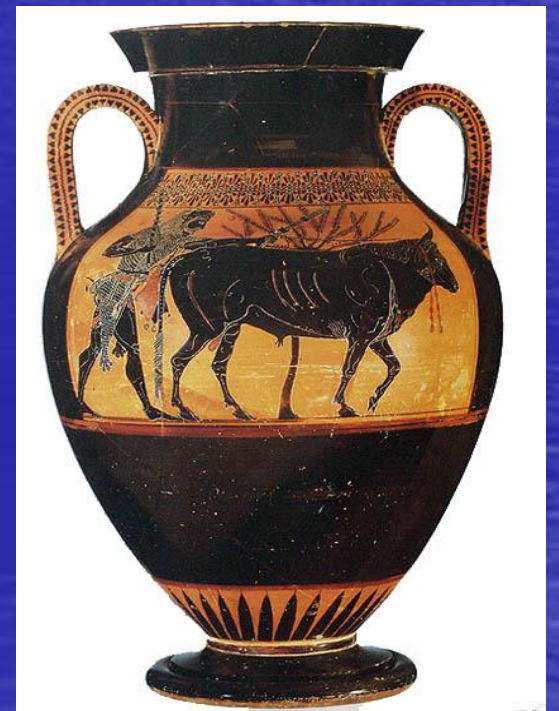
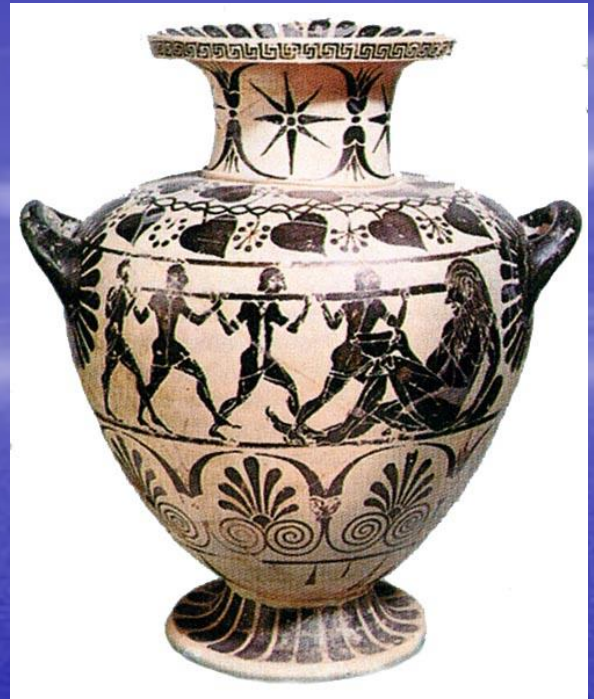

3. MAALAUSTAIDE/ruukut

- Arkipäivän elämä, myyttiset tapahtumat
- Geometrinen tyyli n. 1100 eKr. alkaen
- Mustakuvioinen tyyli n. 700 eKr. alkaen
- Puna/Oranssi -kuvio n. 500 eKr. alkaen

3. Maljakon maalaustyylit

Black-glazed amphora (left)
This is a black-glazed amphora with a red-figure band around the neck. The handle is decorated with a red figure. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed bowl (right)
This is a black-glazed bowl with a red-figure band around the rim. The bowl is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed vase (left)
This is a black-glazed vase with a red-figure band around the neck. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed amphora (left)
This is a black-glazed amphora with a red-figure band around the neck. The handle is decorated with a red figure. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed bowl (right)
This is a black-glazed bowl with a red-figure band around the rim. The bowl is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed vase (left)
This is a black-glazed vase with a red-figure band around the neck. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed amphora (left)
This is a black-glazed amphora with a red-figure band around the neck. The handle is decorated with a red figure. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed bowl (right)
This is a black-glazed bowl with a red-figure band around the rim. The bowl is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed vase (left)
This is a black-glazed vase with a red-figure band around the neck. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed amphora (left)
This is a black-glazed amphora with a red-figure band around the neck. The handle is decorated with a red figure. The vase is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed bowl (right)
This is a black-glazed bowl with a red-figure band around the rim. The bowl is made of black clay and has a black glaze.

Black-glazed vase (left)
This is a black-glazed vase with a red-figure band around the neck. The vase is made of black clay and has a black glaze.

3. KUVANVEISTO JA MAALAUSTAIDE

I. Alkuperäinen italialainen ja kreikkalaisten vaikutus

- *Etruskien realismi* (oikeat ihmiset ja tapahtumat, naturalismi, mytologia)
- *Kreikkalainen idealismi* (myttiset kuvat, kauneus, ihanteellisuus)
- *Myöhemmin kristinuskon vaikutus*

II. Freskot (seinämaalaus) ja mosaiikit - lattiat ja seinät;

- *mosaiikit (idästä)* korvasivat maalauksen koristelun metodina n. v. 100
- usein *teatraalisia ja impressionistisia*
- *illuusio kaukaisesta tilasta*
- *Aiheet; myytit, taistelut, eläimet, arkipäivän elämä, erotiikka (jopa säädyttömät)*

3. Rooman taide 500 eaa - 500

Tasavallan aika

Varhainen imperiumi

Myöhäinen imperiumi

Pompeji

- vaalimainokset
- muotokuvat
- kapakoiden seiniin mainoksia, esim. prostituoidut tarjoavat palveluksiaan.
- **graffitit**
 - ylistetään suosikkigladiaattoria

Pompeji

- Monet freskot olivat eroottisia tai jopa pornografisia.

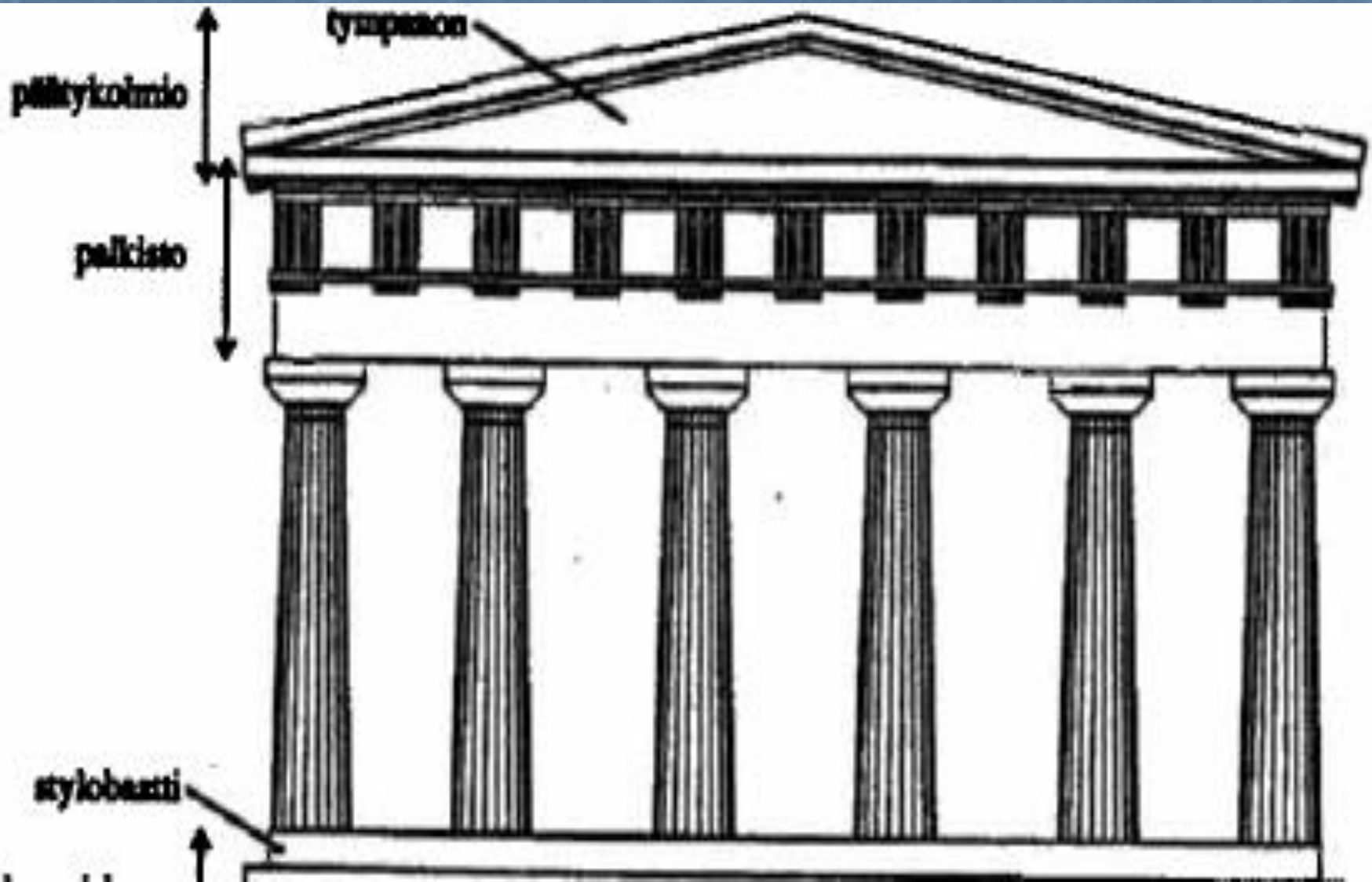
4. ARKKITEHTUURI

- Temppeli/basilikat
- n. 600 eKr. alkaen
- **kalkkikivi ja valkoinen marmori** (puun jälkeen)
- **kalteva katto**
- paksut **pylväät** tukemassa vaakatasossa olevaa palkkia (friisi ja korniisi)
- kokoontumispaikka, hallintoa ja palvontaa varten
- akropolikset aluksi turvapaikkoja (ihmiset ja aarteet)

4. ARKKITEHTUURI

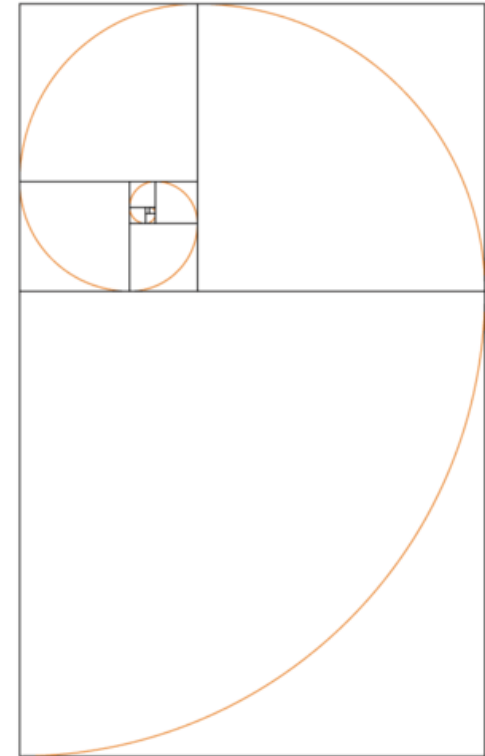
klassisen temppelin rakenne

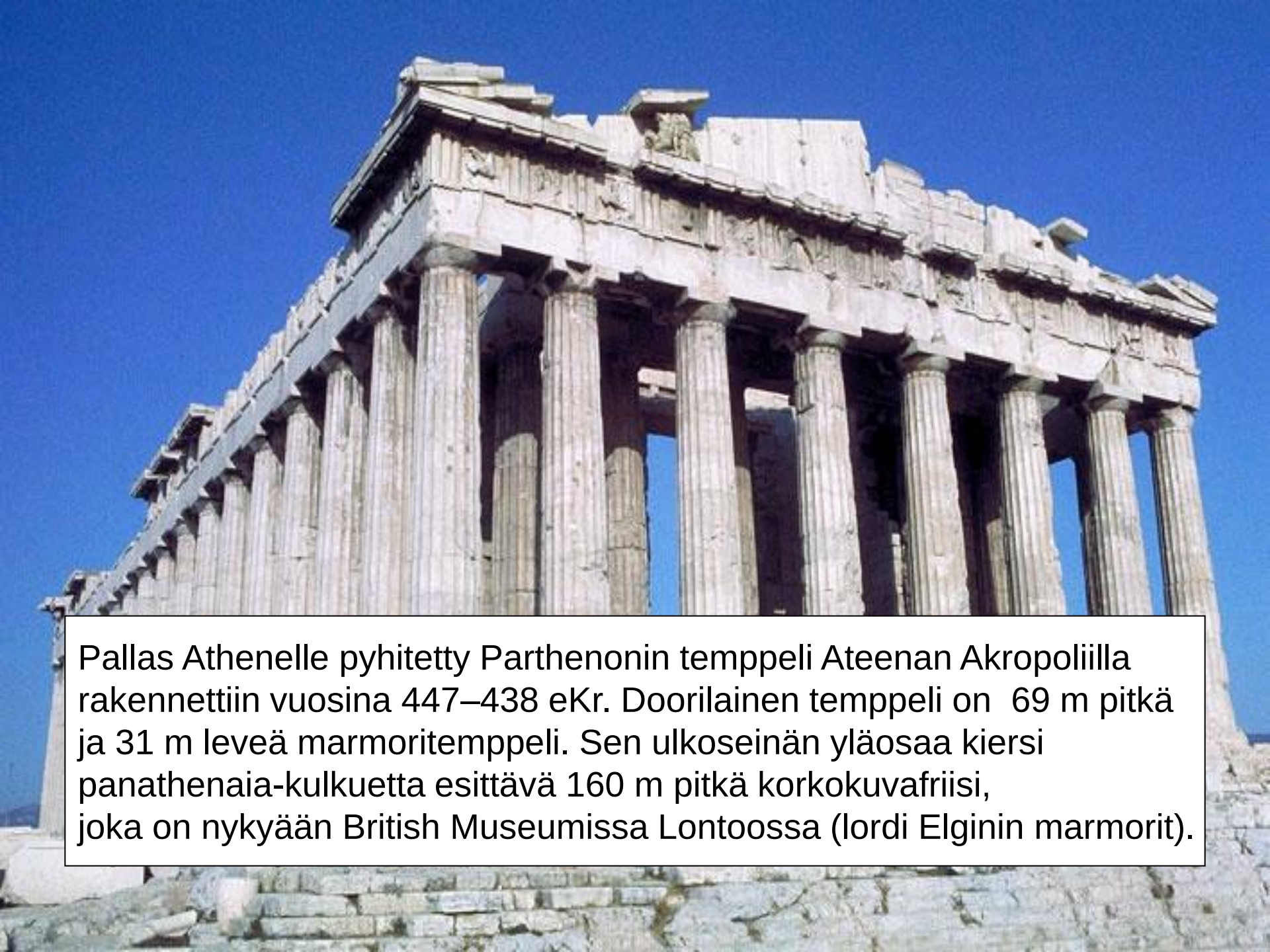
Kultainen leikkaus

Golden Section Rectangles & Spiral

RECTANGLES 3:5 - 5:8 - 8:13 - 13:21 - 21:34 - 34:55 - 55:89 - 89:144 - 144:233 - 233:377 - 377:610
FIBONACCI SERIES 3 - 5 - 8 - 13 - 21 - 34 - 55 - 89 - 144 - 233 - 377 - 610
PROPORTIONS 1:1.667 → 1:1.618

Pallas Athenelle pyhitetty Parthenonin temppeli Ateenan Akropoliilla rakennettiin vuosina 447–438 eKr. Doorilainen temppeli on 69 m pitkä ja 31 m leveä marmoritemppeli. Sen ulkoseinän yläosaa kiersi panathenaia-kulkuetta esittävä 160 m pitkä korkokuvafrisi, joka on nykyään British Museumissa Lontoossa (lordi Elginin marmorit).

XLII 112

XLII 113

XLII 114

XLII 115

XLII 116

4. ARKKITEHTUURI

Kolme pylvästyyppiä;

1. **Doorilainen** n. 600 eKr.
alkaen; yksinkertainen ja
vankka, Kreikan
mantereella
2. **Joonialainen** n. 525 eKr.
alkaen; pidempi ja
hoikempi, kapiteeli rulla
(pukinsarvet), Jooniassa
ja Aigeian meren saarilla
3. **Korinttilainen** n. 425 eKr.
alkaen; kapiteeli
koristeellisempi,
yleisempi hellenistisellä
kaudella

Joonialaisen tyylin tunnistaa pylvään päätykapiteelin pukinsarvista.

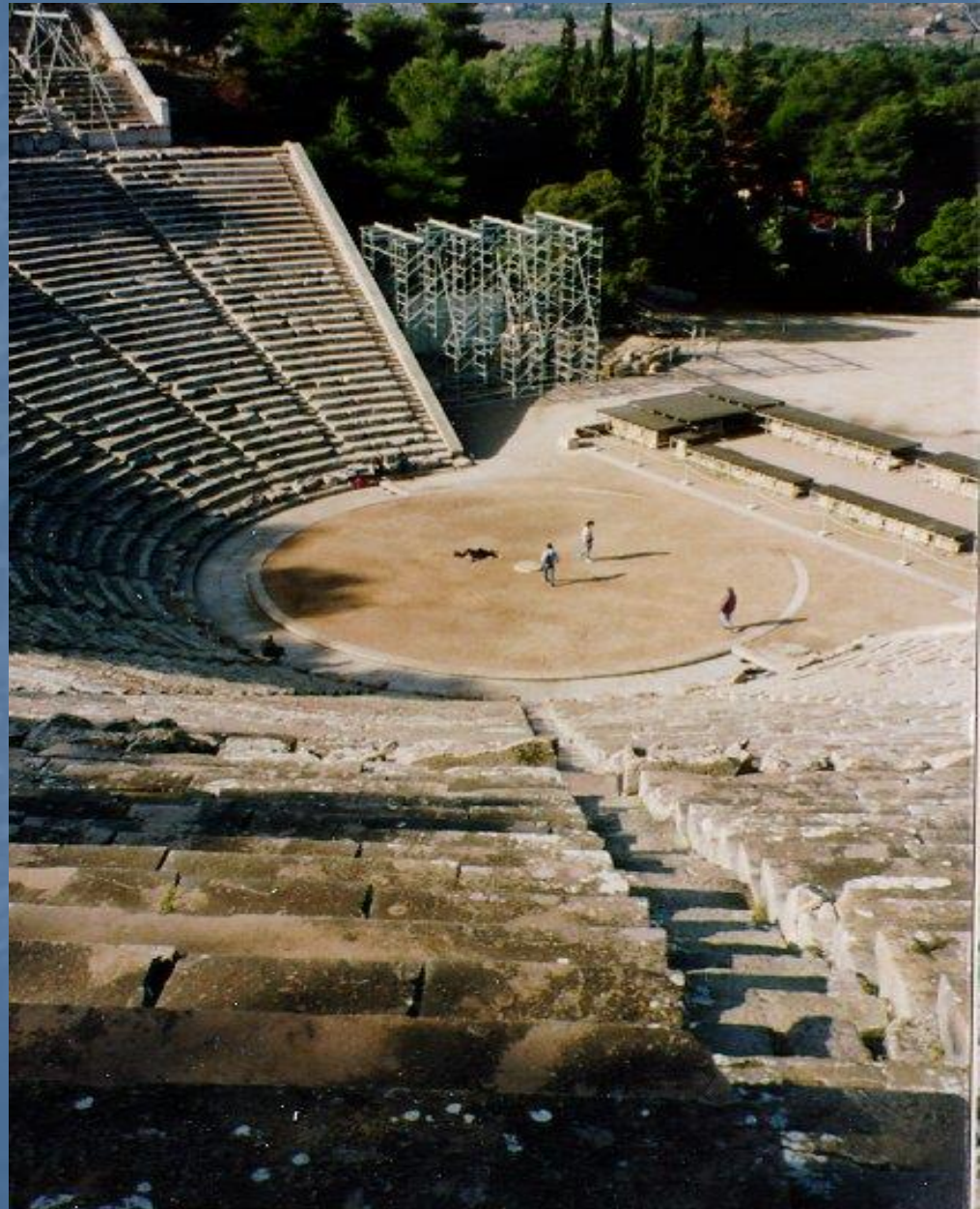
Korinttilaisen pylvästyylin tunnistaa kapiteelin lehvästöstä.

Erekhtheion-temppelin karyatidit

4. ARKKITEHTUURI

- **Teatterit;**
- ei holvikaarta
- **orkhestra,**
puoliympyrän
muotoinen lava
- **skene**
(kulissi/pukuhuone)
- **auditorium** =
katsomo

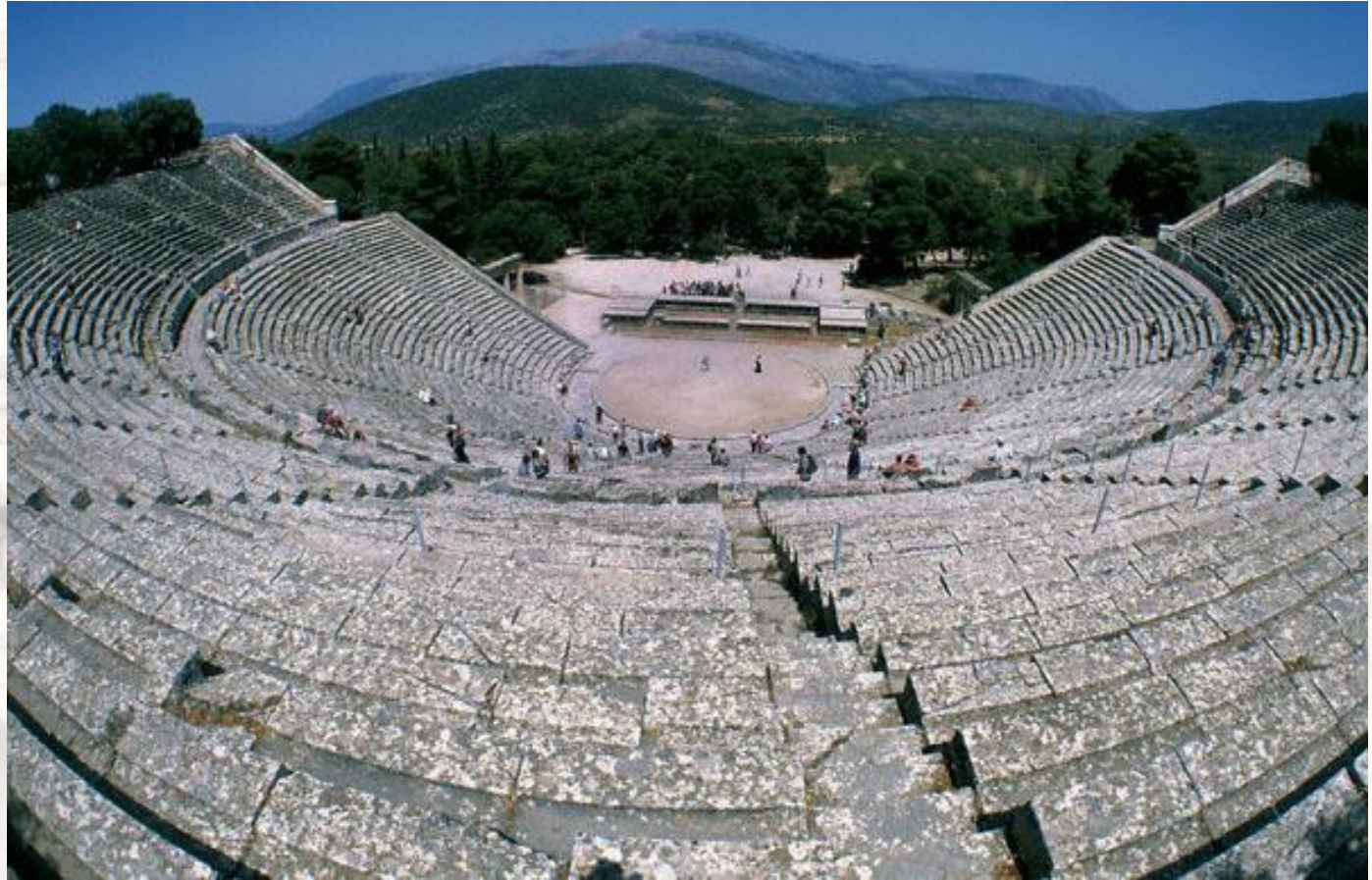
EPIDAUROKSEN TEATTERI

SKENE

ORKHESTRA

KATSOMO

KAIKKI

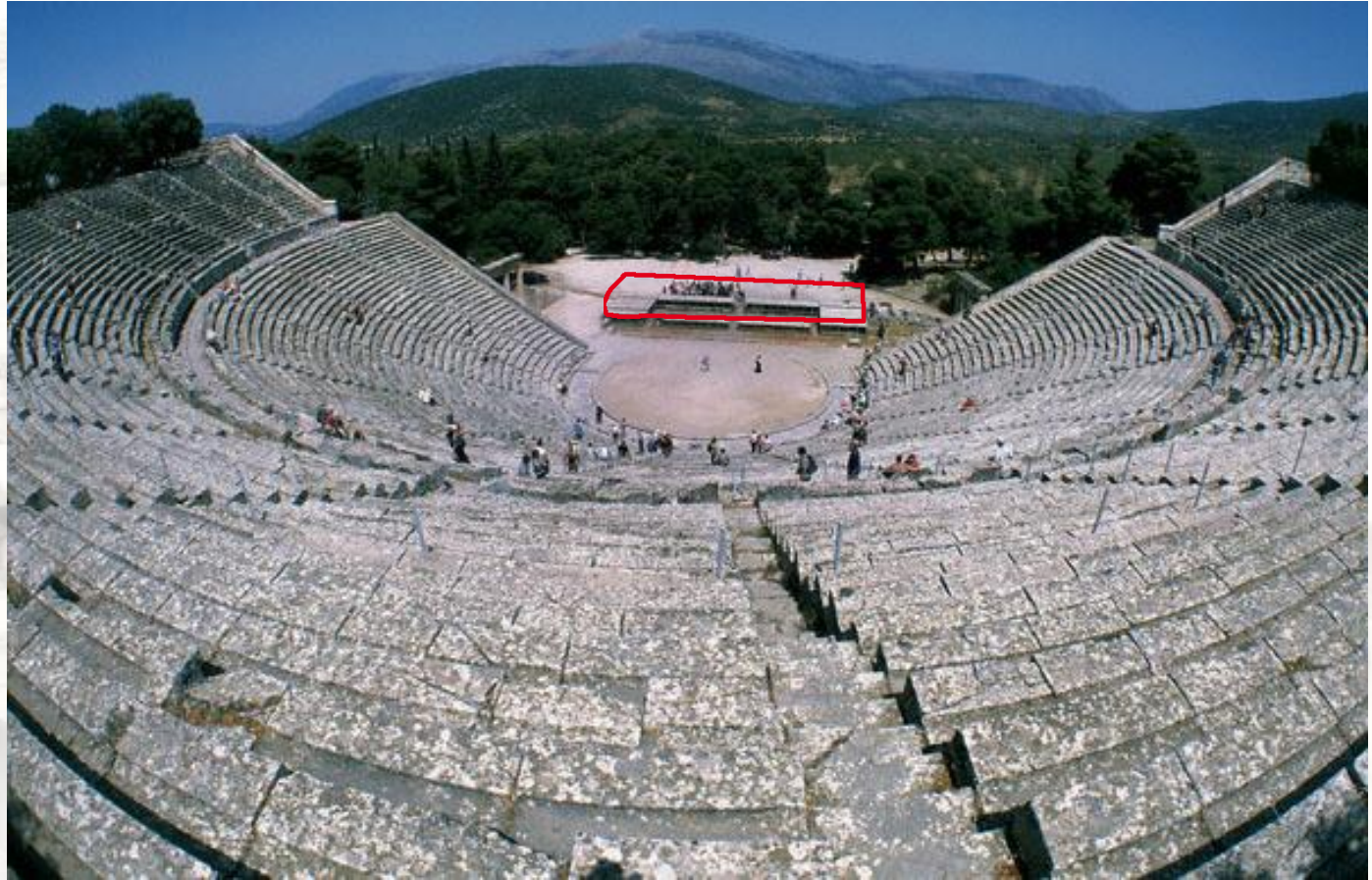
EPIDAUROKSEN TEATTERI

SKENE

ORKHESTRA

KATSOMO

KAIKKI

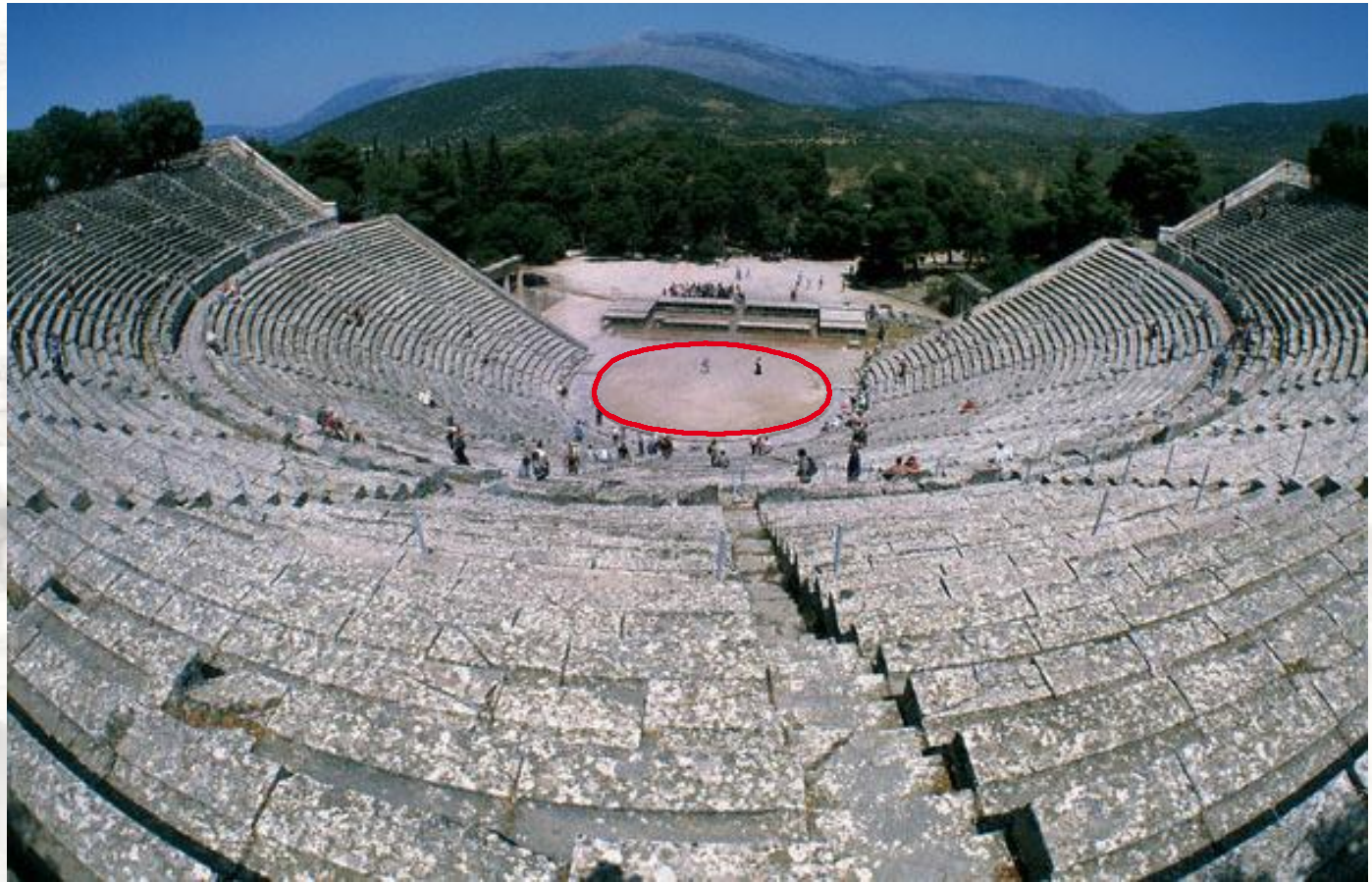
EPIDAUROKSEN TEATTERI

SKENE

ORKHESTRA

KATSOMO

KAIKKI

EPIDAUROKSEN TEATTERI

SKENE

ORKHESTRA

KATSOMO

KAIKKI

EPIDAUROKSEN TEATTERI

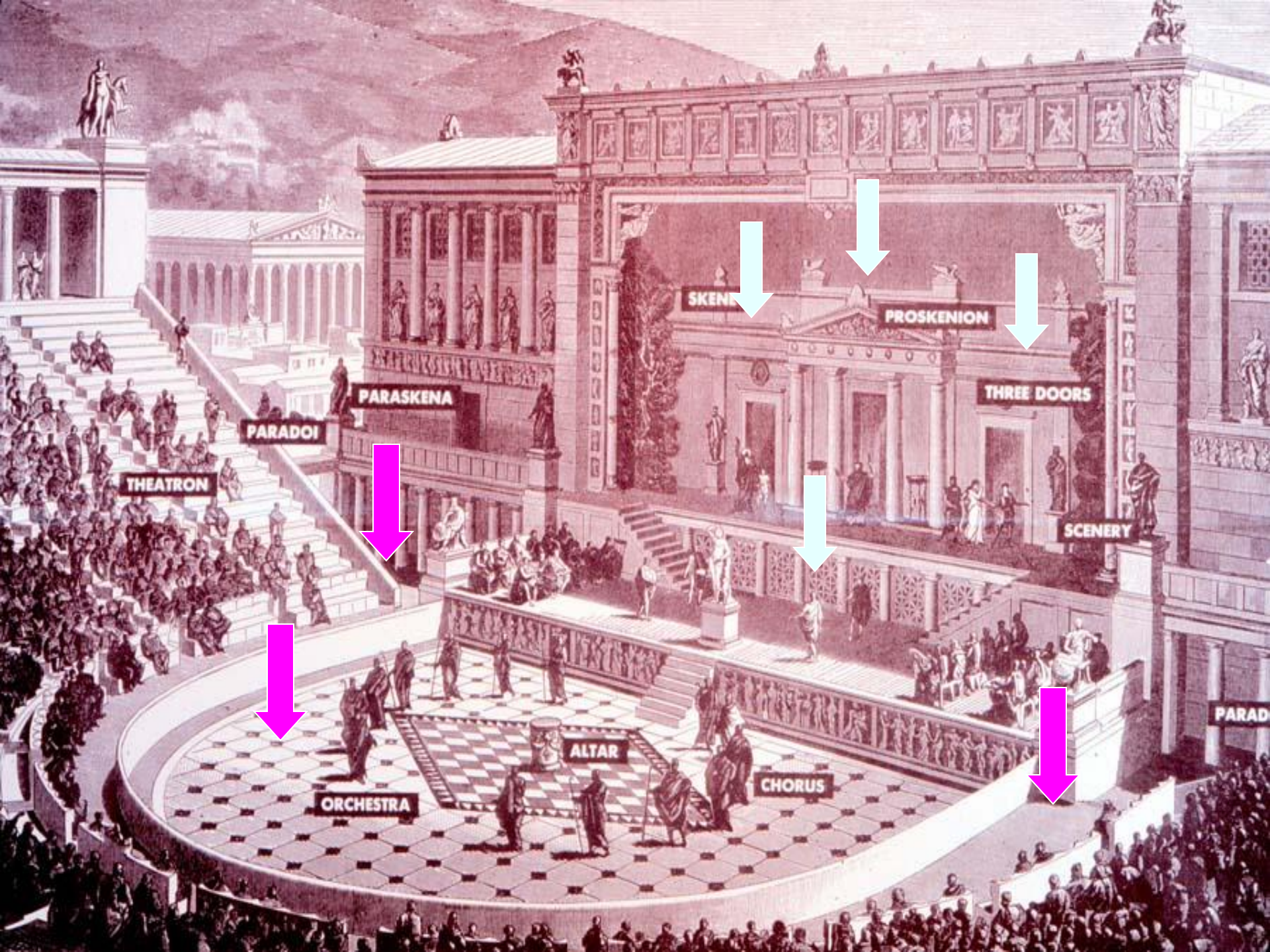
SKENE

ORKHESTRA

KATSOMO

KAIKKI

SKENON

PROSKENION

THREE DOORS

SCENERY

PARADOI

PARASKENA

PARADOI

THEATRON

ALTAR

CHORUS

ORCHESTRA

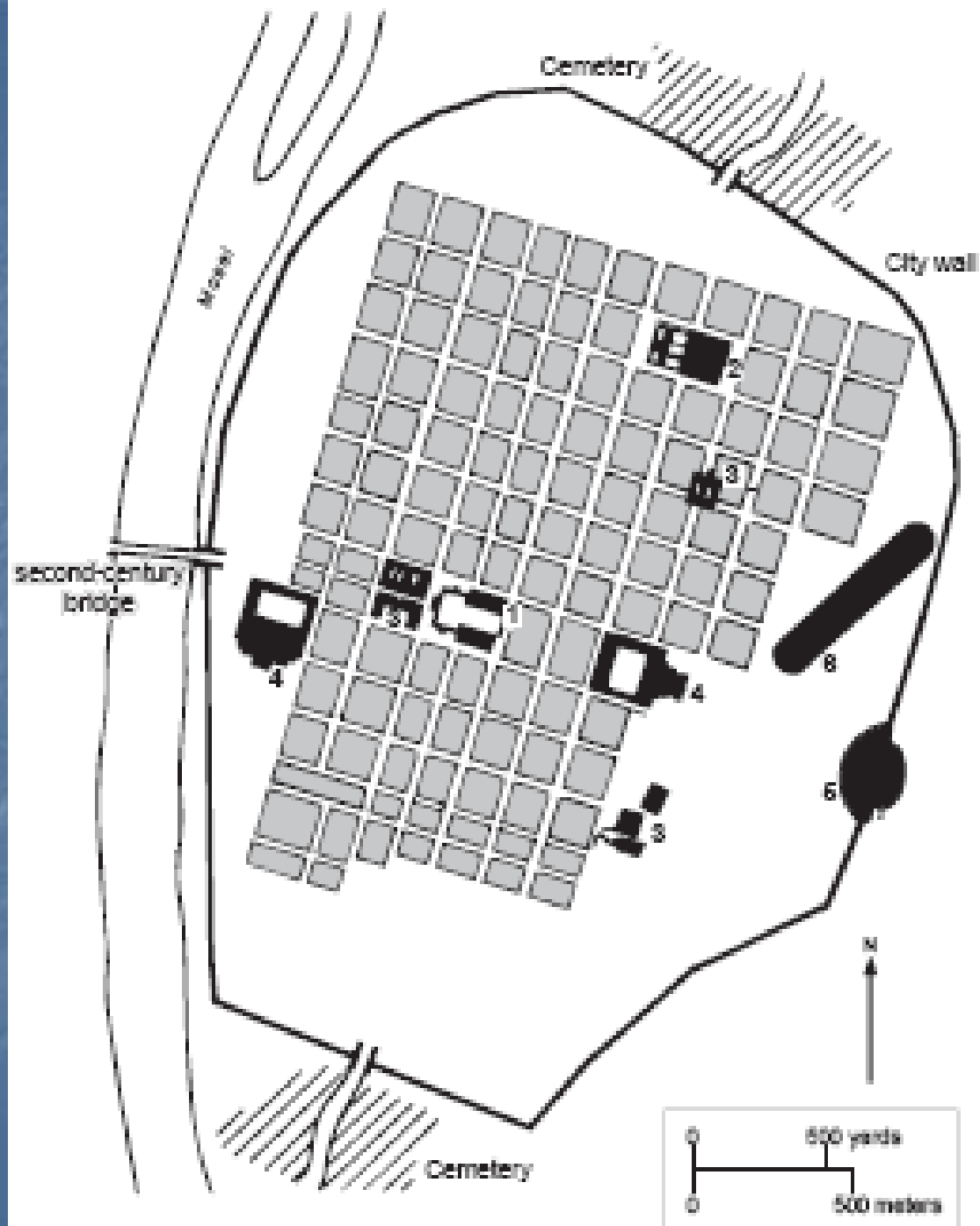
4. ARKKITEHTUURI

Roomalaiset rakentamisen mestareita

- **Suuruus ja mahtavuus, käytännöllisyys ja kestävyys**
- **Sementti ja betoni**
- **Holvaustekniikka**
 - Pyöröholvi
 - Tynnyriholvi
- **Kupoli**
- **Pylväissä usein korinttilaiset kapiteelit**
 - sekatyylejä esim. toscanalainen
- **Ruutukaava**
- **Tieverkosto** n. 80 000 km, sillat
- **Akveduktit** (tuore vesi vuorilta)
- **Viemäröinti**
- **Asunnot;**
 - **insulat** (vuokra-asuntokerrostalot), **domukset** (kaupunkien rikkaiden yksityistalot), **villat** (maaseudun rikkaat viljelijät)

Ruutukaava Trierin kaupunki vuoden 100 jälkeen

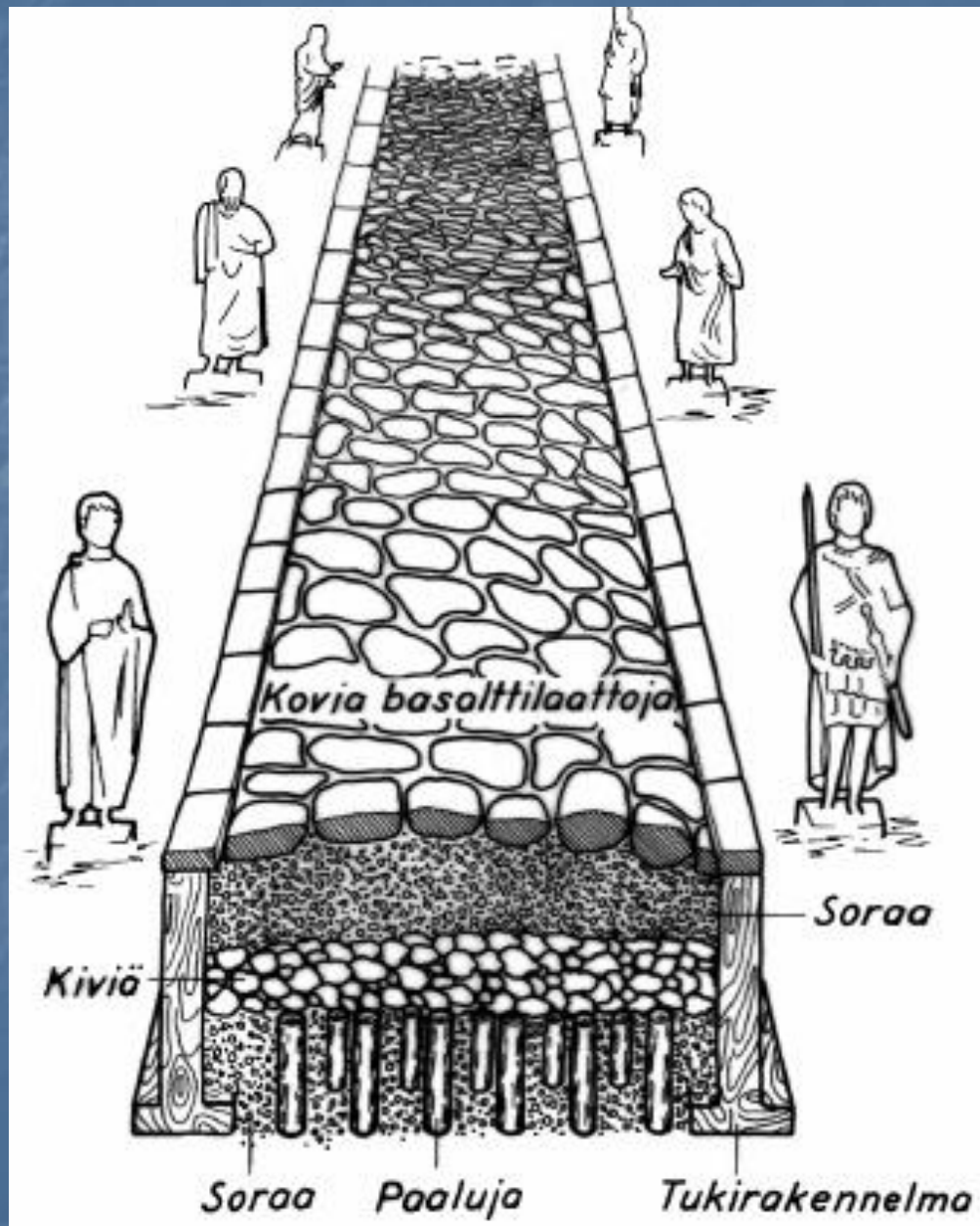

M·AGRIPPA·L·F·COSTERTIVM·FECIT

Roomalainen tie

The Temple of Hercules

The Temple of Portunus

IN HANC VIAM ROMANUS IMPERATOR MARTINVS AVGVS-
TUS PARTHICVS ADIABENICVS PONTIFICVS MAXIMVS FELICITER
SIM CAESARIS RELIGIO FILANTONIO ANTONINO FELICITER
OS REM PVBLICAM RESTITVTI VTIAM IMPERII MAQVE POPVLI
INSIGNIBVS VIRTVTIBVS SEORVM DOMINORISQVE
AVGVSTO COS PRO COS
TEST VI COS PRO COS
ANI PROPAGATVM
S P Q R

4. Roomalainen betonirakentaminen

- Rooman Colosseumin betoninen ja tiilinen rakenne on paljastunut alkuperäisten, jo kadonneiden, marmorilevyjen alta.
- Temppelin cellan pilasterit (pylväät) eivät ole kantavia, vaan rakennuksen kantavia rakenteita ovat betonista valetut seinät.

4. Julkinen rakentaminen

- Diocletianuksen kylpylän kylmien kylpyjen huone
- Nykyään Rooman Santa Maria degli Angeli -kirkko.

Basilika

■ Santa Sabinan varhaiskristillinen kirkko valmistui 300-luvun lopussa.

5. TIEDE;

- Joonian luonnonfilosofit 600-400-l eKr.
- Järki apuna luonnon selittämisessä, miettimisen kohteina fysiikan perusasiat, miten maailma/ihminen/luonto toimii
 - **Thales** – kaiken alkuna vesi
 - **Anaksimenes** - jonka mukaan kaikki aine on eri tavoin harventunutta tai tiivistynyttä ilmaa.
 - **Anaksimandros** – kaksi perustilaa; kiinteä (kylmä) ja lämmin (juokseva), korvasi veden abstraktilla äärettömän ajatuksella
 - **Herakleitos** - maailmankaikkeuden vaihtelevaisuus ja katoavaisuus, *"kaikki virtaa; samaan jokeen ei voi astua kahta kertaa"*.
 - **Pythagoras**; kaikkeus on lukuja, $c^2=a^2+b^2$
 - **Ksenofanes** - uskoi kaiken syntyneen vedestä. Hän vastusti myös perinteistä, Homeroksen ja Hesiodoksen esittämää jumalakäsitystä, "jumala on persoonallinen voima, joka asuu kaikessa"
 - **Muut elealaiset** (ontologia – filosofia erilleen luonnontieteestä) mm. Parmenides (olevainen), Zenon (liike), Anaksagoras (kaikki on alkuaineiden yhtymistä ja eroamista)
 - **Empedokles** (n. 483 - 423 eaa.), joka määritteli neljä alkuelementtiä: maa, vesi, ilma ja tuli; osoitti, ettei ilma ollut tyhjyyttä vaan näkymätöntä ainetta.
 - **Demokritos** - atomioppi

5. TIEDE; FILOSOFIA

- **Sofistit** – **puhetaidon opettajat**, ihminen huomion kohteena, **retoriikalla käytännön tarve vallan saamiseksi**
 - Ensimmäisiä tietoteoreettisia skeptikkoja.
 - Ensimmäisiä kielitieteilijöitä.
 - Protagoras; "*Ihminen on kaiken mitta*".
 - Gorgias (n. 483-376 eaa.): "*Mitään ei ole olemassa, ja jos onkin, siitä ei voi saada mitään tietoa, ja jos saadaankin, sitä ei voida välittää muille.*"
- **valmistivat antiikin filosofeja käsittelemään luonnon sijasta myös ihmisiä**
- **poliitikkojen tarpeisiin**
- **muuttui lopulta saivarteluksi**

5. TIEDE; FILOSOFIA

■ "Kolme suurta"

■ Sokrates (469-399 eKr.)

- haastoi yleiset **moraaliset** käsitykset
- etiikka, retoriikka, **asioiden ymmärtäminen, kriittinen ajattelu**
- filosofi, joka siirsi filosofian painopistettä etiikan suuntaan **hyveen ongelmaa** tutkimalla.
- Sokrateelle **tyypillinen argumentointimuoto oli kysymysten ja vastausten avulla käyty dialogi**, jossa ihmisiä provosoitiin ajattelemaan itse.
- Sokrates uskoi lujasti järkeen ja vastusti sofistien skeptisyyttä.

■ Platon (427-347 eKr.)

- **ihannevaltio**
- teoria "**perimmäisestä olevaisuudesta**" eli **aineettomien ideoiden maailmasta, jota aistimaailma vain heijastelee**.
- Moraalifilosofiassa Platon yhdisti - Sokrateen tavoin - tiedon, hyveen ja onnellisuuden, lisäksi järjen korotus.
- Platon perusti 387 eaa. Ateenan akatemian, joka pysyi instituutiona pystyssä aina vuoteen 529 asti, jolloin se suljettiin pakanallisena [ks. Justinianus].

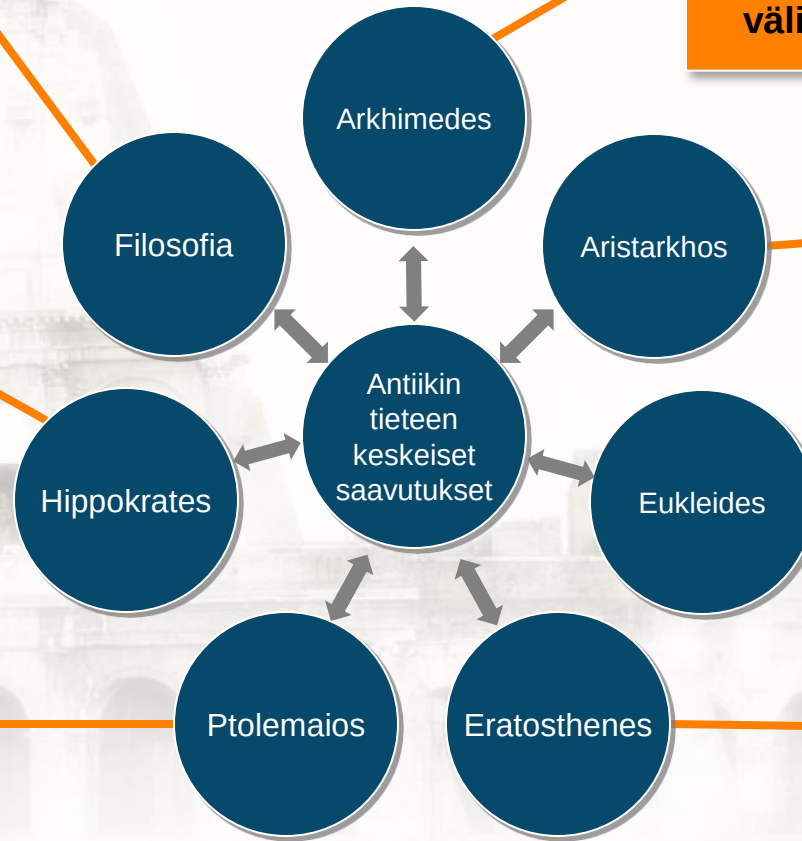
■ Aristoteles (384-322 eKr.)

- **tiedon järjestäminen, kerääminen ja luokittelu** -> yhtenäinen tiedonjärjestelmä
- **empiirinen** tiede
- politiikka – **keskiluokka paras hallitseva luokka**

5. TIEDE; FILOSOFIA

- **Kyynikot - Diogenes**
 - Hyve on täydellistä vieroittautumista mahdollisimman monista tarpeista
 - Halveksuva suhtautuminen, pilkallinen ylemmydentunto
- **Stoalaisuus - Zenon**
 - Itsensä hillintä
 - Luonnonlait, maailmassa jumalallinen järjestys, **mielentyytyneys**
- **Epikurolaisuus - Epikuros**
 - **Mielihyvän saavuttaminen** (henkisen), onnellisuus
 - vain aine on todellista(atomeita) -> sielu, jumalat myös
 - kuolema on palaamista tyhjyyteen
- **Skeptikot - Pyrrhon**
 - **Epäilivät kaikkea**, logiikka ei kerro totuutta
 - mahdotonta tuntea asioiden todellinen luonne

5. LUONNONTIETEET

- matemaatikko
- useita teknisiä keksintöjä, kuten vesiruuvi ja erilaiset sotakoneet
- Arkhimedeen laki
- valmisti planetaarion
- Määritteli pallon ja sylinterin pinta-alan, ympyrän kehän ja halkaisijan välisen suhteen.

- tähtitieteilijä
- Planeetat kiertävät aurinkoa, eivät maata.

- Geometrian oppikirjaa käytetty nykypäiviin asti.

- tähtitieteilijä, matemaatikko
- Laski maapallon ympärysmittan.

- luonnonfilosofit, sofistit
- epikurolaisuus, stoalaisuus
- Sokrates, Platon, Aristoteles

- lääketiede
- Hippokrateen vala
- Lääketiede perustui havaintoihin. Hellenistisellä kaudella ihmisruumiin leikkauksilla lisättiin anatomian ja fysiologian tuntemusta.

- tähtitieteilijä
- Esitteli maakeskeisen (geosentrisen) maailmankuvan, oli hallitseva keskiajalle asti.

LÄÄKETIEDE JA LUONNONTIETEET

- **Aleksandrian Museion** tärkeimmäksi tieteen tyyssijaksi (Ptolemaiokset)
→ Hellenismin vaikutus

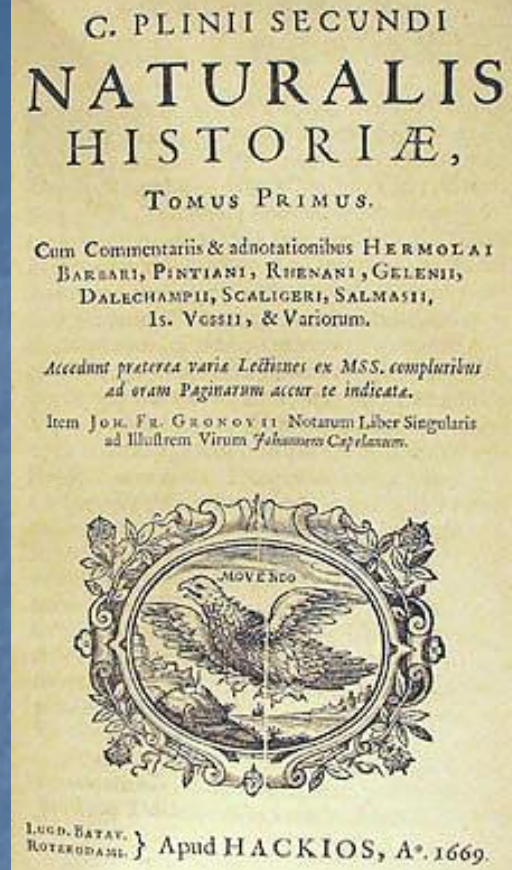
Lääketiede
Maantiede
Matematiikka
Fysiikka
Tähtitiede
Historia

- **Eudoksos** – integraalilaskenta, numerot, pinta-alat
- **Eukleides** – geometrian isä (janat, suorat kulmat)
- **Apollonios** – geometria (ellipsi, paraabeli...)
- **Arkhimedes** – painopiste, hydrostaatiikka, piin tarkka arvo, taljat, vivut, polttopeili, hydraulinen ruuvi jne.
- **Heron** – höyrykone, mekaniikka, hydrauliiikka
- **Hippokrates** – sairauksien selitykset, neljä elämän nestettä
- **Herofilos** – anatomia ihmisiä leikkelemällä
- **Eratosthenes** – maapallon ympärysmitta, maailman kartta, vuosi
- **Aristarkhos** – maa kiertää aurinkoa
- **Hipparkhos** – tähtiluettelo, astrolabi, kuun kiertoaika, kuun ja auringon etäisyydet maasta, vuoden pituus
- **Ptolemaios** – maakeskeinen planeettasysteemi, tietosanakirja
- **Theofrastos** – kasvien luokittelu ja mineralogia
- **Pausanias** – Kreikan kulttuurihistorian kuvaus
- **Historioitsijat**
 - **Thukydides** – Peloponnesolaissodat
 - **Herodotos** – Persialaissodat

Hypatia, filosofi ja matemaatikko, opettaja

5. Tiede

- **Käytännölliset tarkoituksperät**
 - kirurgia, hygienia, rakentaminen...
- **Vitruvius**
 - **Arkkitehti**, *De architectura libri decem*
- **Plinius**
 - **Luonnontieteilijä** - *Naturalis Historia*
 - germaanisotien historia
- **Strabon**
 - **maantieteilijä**, *Geografia* (kreik.)
- **Galenos**
 - kuuluisin **lääketieteen** edustaja
 - **anatomi**aa, fysiologiaa, patologiaa, sairaanhoitoa, hygieniaa ja dietetiikkaa
- **Hypatia**
 - ens. tiedenainen
 - matemaatikko, astronomi
- **Ptolemaios**
 - Astronomi - kaikki kiertää maata (kreik.)

6. DRAAMA JA KIRJALLISUUS

- **Epiikka** – Ilias ja Odysseia
 - Eepos = kertova runoteos
- **Lyriikka**
 - Tunteet, säestettyä runoutta
- **Moraaliset tarinat**
 - Aesopoksen eläintarinat
- **Draama = Kreikan antiikin kirjallisuus**, kuoro + puhuvat hahmot (Thespis)
- Draamakilpailut esim. Dionysos → **teatteri**

→ **Tragedia ja komedia**

Lyriikka

- **Sapho** – rakkausrunot, intohimo, soololyriikka
- **Pindaros** – **oodeja** kisojen voittajille, kuorolyriikka
- sepitettiin uskonnollisia ja maallisia **juhlia varten**
- **säestys** (lyyra tms.) ja kuorolaulu

Tragedia

“tragos (vuohi, pukki) ja ode (laulu)”

- **Tragedia = murhenäytelmä**, sankarin tai sankarittaren kärsimykset/tuho
 - aluksi uskonnollissävyytteisiä
 - **Aiskhylos** – kohtalo, ihmisten ja jumalten väliset suhteet (Persialaiset, Kahlehdittu Prometheus)
 - **Sofokles** – muutti sankarit inhimillisiksi, perinteiset arvot (Kuningas Oidipus)
 - **Euripides** – realistisempi, pääpaino psykologisen henkilön kuvaukseen, mytologia (Medeia, Hippolytos)

Komedia

“komos = meluisat juhlat, juomingit”
huvinäytelmät

- **Vanha komedia:** rivoja ja satiirisia (pilkallisia), hyvä loppu
- **Aristofanes:**
 - Pilkkasi kuuluisia henkilöitä, hullukuriset hahmot (Lysistrate, Pilvet)
 - Terävät kannanotot ajan poliittisiin ja kulttuurisiin ilmiöihin (Babylonialaiset)
- **Uusi komedia:**
 - sosiaaliset tilanteet
 - Menander

Runous

Naisrunoilija **Sapfo** runoili 500-luvun alussa eKr. eroottisia runoja Lesboksen saarella. Eräs Sapfon runo Otto Mannisen käännöksenä:

*“Sillä silmiis jos minä katsahdankaan,
niin puhe puuttuu,*

*kieli kangistuu, tulivirta vieno
kautta suonten soutavi kaikkianne,
silmä himmentyy, kohisee ja soipi
korvani silloin;*

*kylmä vierahtää hiki, puistatuksin
ruumis raukee, muotoni ruohon keltaa
kelmeämp’ on, poissa jo poskipäiltä
kaikk’ elon karva.”*

6. Rooman kirjallinen kulttuuri

Kreikka esikuvana

- Tieteessä käytännölliset tarkoitusperät:
 - kirurgia, hygienia, rakentaminen...
- Filosofiasa uskonnon ohella eniten jäljittelyä kreikkalaisilta:
 - ei omia oppisuuntia, stoalaisuus eniten roomalaisten hyveiden mukainen.
- Kirjallisuudessa roomalaisen yhteiskunnan ja moraalin kohottaminen olivat tärkeitä!

5. AJATTELU, FILOSOFIA, KIRJALLISUUS

VERGILIUS

- **eeppinen runoilija**, ylisti maanviljelyä ja **Rooman tulevaisuutta**
- Aeneas karkotuksen käskystä (kansalliseepos) = Odysseeyk

HORATIUS

- runoilija
- kohtu
- inhosi

OVIDIUS

- rakka

CATULLUS

- rakkausrunot ja heij

TACITUS

- historioitsija ja kulttuuriantropologi
- kirjoitti **Rooman ja sen kansojen historiaa** (Annales, Germania)
– *Fennit!*

LIVIUS

- Rooman historia

Moraali ja yhteiskunta olivat tärkeitä!

6. KIRJALLISUUS

Uskonnon ohella eniten jäljittelyä kreikkalaisilta. Ei omia oppisuuntia.

CICERO

- poliitikko, asianajaja, filosofi, kirjailija, kielitieteilijä
- humaani, **käytännöllinen elämänviisaus**, stoalainen
- yhteinen laki ja oikeudenmukaisuus (YK:n ihmisoikeudet)

SENECA

- filosofi, **stoalaisuus**, **"kristillisiä" ajatuksia** (myös tragedioita)
- Neron opettaja
- "ei ollut suurta neroutta ilman hulluuden osuutta"

LUCRETIUS ("Maailmankaikkeudesta" *De rerum natura*)

- runoilija ja filosofi (opetusrunoelmat)
- edisti Demokritoksen atomioppia ja epikurolaista filosofiaa
- **yritti vapauttaa ihmiset ylikuonnollisuuden pelosta**

PLOTINOS

- kreikkalainen filosofi Roomassa, uusplatonismi
- on olemassa kaikkein ylin, täydellisesti tuonpuoleinen *Yksi*, joka on kaiken olemisen ja ei-olemisen kategorioinnin ulkopuolella

7. VAPAA-AIKA ja URHEILU – Olympian kisat

- **uskonto;**
 - jumalten ja sankarien kunniaksi – tavoitteena täydellistyminen
- **sotataitojen harjoittaminen**
- **poliक्सien kilpailu**
- **viihdettä**
- **aluksi yläluokan harrastus**
- **tulos ei tärkeintä, vaan voitto**
- **Kilpailuissa; valaseremonia, uhraaminen Zeukselle, yhteiset ateriat, voittajien juhlakulkueet ja palkitsemiset**
- **palkintoina voitonseppele ja nauhat – kotikaupunki saattoi palkita rahallisesti**
- **alkoivat 776 eKr., Theodosius lakkautti 393 jKr.**

Lajit - aluksi vain juoksut:

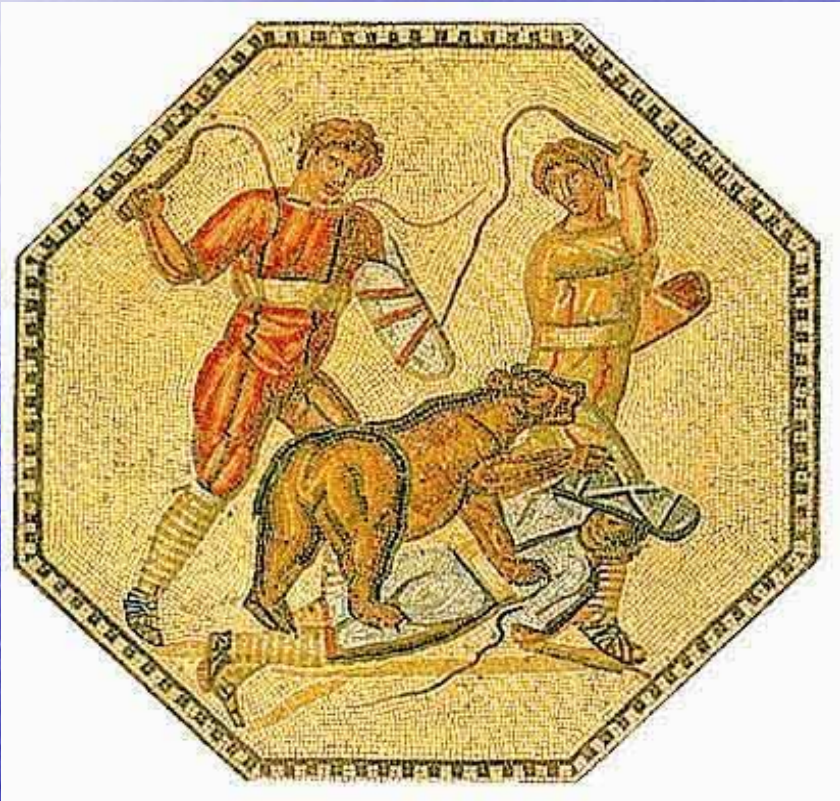
- 24, 2 ja 1 stadionia sekä juoksu sotavarustuksessa
- 5-ottelu; kiekonheitto, pituushyppy, keihäs, juoksu ja paini
- myös nyrkkeily, hevoskilpailut ja vaunukilpailut
- pankration – nyrkkeily+paini

7. URHEILU JA VAPAA-AIKA

- gladiaattoritaistelut
- eläintaistelut
- muut taistelut (esim. meri)
- hevosvaljakkokilpailut
(joskus kameli-, strutsi- tai koiravetoiset)
- myös pallopelit
- teatterissa kevyet komediat ja satiirit
- silmänkääntötemput, ilveilyt, akrobatia, tanssi, klovniesitykset
- orgiat
- kylpyläkulttuuri

7. Leipää ja sirkushuveja

- kansalle verisiä huveja
- keisari ja ylimykset kustansivat huvitukset
- kymmeniä vuosittain
- politikointi
- kansan rauhoittaminen

Rooman kaupunkikulttuuri

Leipää ja sirkushuveja

Circus Maximuksessa ajettiin kilpaa ja lyötiin vetoa.

Tietovisa

- Oikeat vastaukset;